

## Рівень здоров'язбережувальних знань та навичок молодших школярів дитячого притулку

*Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)*

**Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень.** Соціально-економічна криза в Україні негативно відбивається на функціонуванні сім'ї як соціального інституту, унаслідок чого щорічно збільшується кількість дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому проблема соціального захисту та соціальної адаптації дітей цієї категорії дуже актуальна. Питання, які стосуються здоров'я нації й фізичного виховання, широко відображаються в державних документах. Це, насамперед, Державний стандарт освіти [2], Концепція фізичного виховання в системі освіти України [5] й Державна цільова комплексна програма "Фізичне виховання – здоров'я нації" [10].

Здоров'я дітей – соціальна цінність, невід'ємна частина суспільного багатства, а тому формування здоров'язбережувальних знань і навичок розглядається як справа державної важливості, глобальне завдання суспільства, школи, сім'ї, самої дитини. Основні підходи до формування здоров'язбережувальних знань та навичок, що неодмінно приводять до зміцнення здоров'я, визначені державною програмою "Діти України", де підкреслюється, що здоров'я підростаючого покоління – це інтегративний показник суспільного розвитку, могутній фактор впливу на економічний і культурний потенціал країни.

Фізична культура як соціальний інститут має велике значення в процесі соціалізації людини. Без її впливу не може бути гармонійним та ефективним процес уходження людини до суспільства, інтеграції в різні типи соціальних спільнот, формування соціально важливих якостей, цінностей, знань, навичок людини, без яких вона не стає дієздатним учасником суспільних відносин [1; 4]. Тому фізичне виховання й заняття фізичною культурою можуть значно поліпшити процес соціальної адаптації також дітей, позбавлених батьківського піклування.

Одним із ефективних засобів покращення здоров'я та фізичної підготовленості дітей є високий рівень здоров'язбережувальних знань і навичок та дотримання здорового способу життя. Фізичні вправи – найпотужніші засоби, здатні забезпечити не лише загальний, а й цілеспрямований розвиток функцій і систем організму людини.

Заняття фізичними вправами здійснюється під впливом певних стимулів, спонукань, що є рушійними силами навчальної діяльності. Це потреби, інтереси, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації, які стимулюють навчальну діяльність дітей. Про важливість формування в школярів ціннісних орієнтацій, мотивів, потреб займатися фізичними вправами наголошується в багатьох наукових працях [3; 6; 8; 9].

У спадщині видатних педагогів є цінні положення щодо ролі та значення пізнавального інтересу в навчальному процесі [7]. Окремі особливості формування інтересу до фізичного виховання та спорту школярів відображені в наукових працях Т. Ю Круцевич, Г. В. Безверхньої (2003); С. М. Сингаєвського (2001), Е. В. Столітенко (2001). При цьому проблема формування здоров'язбережувальних знань і навичок молодших школярів притулку не була предметом дослідження.

Ураховуючи це, державна система виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, уже давно потребує нових та ефективних рішень, навіть радикальних змін виховання дітей в умовах закладів закритого типу. У зв'язку з цим значної уваги потребують дослідження факторів виховання й навчання, які впливають на здоров'я та особистісні якості цієї категорії дітей.

Одним із необхідних засобів виховання й навчання мають бути заняття фізичними вправами в різних формах, котрі направлені на залучення дітей, позбавлених батьківського піклування до ведення здорового способу життя, які є важливими в процесі соціалізації дитини.

**Завдання дослідження** – виявити рівень здоров'язбережувальних знань і навичок молодших школярів дитячого притулку.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Із метою визначення особливостей ведення здорового способу життя молодшими школярами, які потрапили в притулок, нами проведено анкетування. Анкета включала в себе комплекс запитань, за допомогою яких можна визначити рівень здоров'язбережувальних знань та навичок: дотримання режиму дня й особистої гігієни, обсяг занять спортом, рухливими іграми в позаурочний час, відомості про навчання в школі, шкідливі звички (алкоголь, паління); частоту захворювань та ін.

Аналіз характеристики рівня здоров'язбережувальних знань молодших школярів дитячого притулку засвідчує, що діти мають недостатній рівень знань із цієї проблеми. Так, 63,4 % хлопчиків і 64,9 % дівчаток, які потрапили в притулок, мають низький рівень, 36,6 % хлопчиків і 22,92 % дівчаток – середній, високий рівень знань не виявлено в жодного хлопчика й лише 12,2 % – у дівчаток.

Результати наших соціологічних досліджень дали змогу визначити, що більшість молодших школярів не мають повної уяви про шкідливість тютюнопаління та алкоголю. Про це свідчить той факт, що 77,3 % дітей, які потрапили в притулок, пробували курити й 69,2 % – вживати алкоголь. Наведені факти свідчать, що молодші школярі недостатньо обізнані зі шкідливістю негативних звичок, якими є тютюнопаління та алкоголь, що швидко зростають в усьому світі та є серед основних причин розвитку багатьох захворювань.

Аналогічна картина простежується й під час дослідження навичок ведення здорового способу життя. Дотримуються особистої гігієни завжди 31,9 % хлопчиків і 12,8 % дівчаток; часто – 41,7 % хлопчиків та 68,1 % дівчаток; рідко – 25,0 % хлопчиків і 19,1 % дівчаток; ніколи – 2,1 % хлопчиків.

Результати соціологічних досліджень показали, що більшість молодших школярів не мають уявлення про значимість загартування для зміцнення здоров'я й не загартовують свій організм. Це засвідчує той факт, що 72,9 % хлопчиків і 83,6 % дівчаток, ніколи не загартовували свій організм. І лише 6,6 % хлопчиків та 2,4 % дівчаток відзначили, що вони займаються загартуванням завжди. Також більшість молодших школярів до прибуття в притулок не дотримувались режиму харчування. Так, тільки 9,4 % хлопчиків і 3,2 % дівчаток відповіли, що дотримувалися завжди; 29,2 % хлопчиків та 17,1 % дівчаток – часто; 51,0 % хлопчиків і 47,8 % дівчаток – рідко; 11,4 % хлопчиків і 31,4 % дівчаток – ніколи.

Узагальнення частотних характеристик використання школярами різновидів рухової активності показує, що діти до прибуття в притулок ніколи не виконували ранкову гігієнічну гімнастику (29,2 % хлопчиків і 13,8 % дівчаток); часто – 18,8 % хлопчиків та 20,2 % дівчаток; завжди – лише 13,5 % хлопчиків і 8,6 % дівчаток. Деяко кращою є фактична картина використання елементів фізкультурної паузи в процесі виконання домашніх завдань. Школярі дали такі відповіді: завжди й часто робили фізкультурні паузи 58,3 % хлопчиків і 56,4 % дівчаток; рідко й ніколи – 41,7 % хлопчиків і 43,6 % дівчаток. Але той факт, що фізкультурні паузи ніколи не використовували майже 30 % школярів, свідчить про необхідність покращення режиму їхньої рухової активності.

Аналогічні дані отримано й під час вивчення частотних характеристик дотримання правильної постави в процесі шкільних занять і виконання домашніх завдань.

**Висновки.** Узагальнення матеріалів дослідження дає підстави стверджувати, що діти, які поступають у притулок, мають низький рівень здоров'язбережувальних знань та не дотримуються здорового способу життя.

Загалом результати наших досліджень засвідчують, що одним із напрямів оптимізації підвищення ефективності процесу формування здорового способу життя може бути цілеспрямована інформаційно-просвітницька діяльність учителів і вихователів, метою якої є формування системи здоров'язбережувальних знань та навичок ведення здорового способу життя молодших школярів притулку.

**Перспективи подальших досліджень.** Подальшого дослідження потребують методики формування здоров'язбережувальних знань і навичок у молодших школярів дитячого притулку.

#### *Література*

1. Бальсевич В. К. Новые виды модернизации систем массового физического воспитания детей и подростков в общеобразовательной школе / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева, Л. Н. Прогомюк, Л. Н. Мустифанова, Н. Я. Стрельцова // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 4. – С. 56–59.

2. Державний стандарт освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – № 5 від 20 січ. 2004. – С. 12–13.
3. Дубогай О. Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров'язберігаючих технологій / О. Дубогай, М. Євтушок // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Т. 1. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С. 36–40.
4. Иорданова Г. Особенности социального поведения детей, выращиваемых в закрытых детских учреждениях / Г. Иорданова, М. Попандова // Педиатрия (София). – 1986. – № 1. – С. 1–5.
5. Концепція фізичного виховання в системі освіти України. Затверджено рішенням колегії Міністерства освіти України від 23.04.1997 р. № 7/6 – 18.
6. Круцевич Т. Ю. Мотивация к занятиям физической культурой и спортом школьников, проживающих в различных регионах Украины / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхняя // Современный олимпийский спорт для всех. – М. : [б. и.], 2003. – Т. 1. – С. 262.
7. Педагогическое наследие: Каменский, Локк, Руссо, Песталоцци. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с.
8. Сингаєвський С. М. Формування позитивного ставлення школярів до фізичного виховання в школі / С. М. Сингаєвський // Фізкультура в шк. – 2001. – № 1. – С. 33–36.
9. Столітенко Е. В. Виховання позитивного ставлення до фізичної культури учнів 5–7 класів / Е. В. Столітенко // Фіз. вих. в шк. – 2001. – № 3. – С. 40–45.
10. Целевая комплексная программа “Физическое воспитание – здоровье нации” Утверждено Указом Президента Украины от 1 сентября 1997 г., № 963/98.

#### Анотації

*У статті обґрунтовуються основні підходи до формування здоров'язбережувальних знань та навичок дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки проблема соціального захисту й соціальної адаптації дітей цієї категорії на сьогодні дуже актуальна. Фізичне виховання та заняття фізичною культурою можуть значно поліпшити процес соціальної адаптації і дітей, позбавлених батьківського піклування.*

**Ключові слова:** притулок, здоров'язбережувальні знання, навички, здоровий спосіб життя, фізичне виховання.

**Юрій Цюпак. Уровень здоровьесберегающих знаний и навыков младших школьников детского приюта.** В статье обосновываются основные подходы к формированию здоровьесберегающих знаний и навыков детей, лишенных родительской заботы, так как проблема социальной защиты и социальной адаптации детей этой категории в данное время очень актуальна. Физическое воспитание и занятия физической культурой могут значительно улучшить процесс социальной адаптации детей, лишенных родительской заботы.

**Ключевые слова:** приют, здоровьесберегающие знания, навыки, здоровый образ жизни, физическое воспитание.

**Yurii Tsiupak. The Level of Health-Preserving Knowledge and Skills of Orphanage Primary School Children.** The problem of social protection and adaptation of children in orphanage is of current concern, thus, the article is devoted to the study of the basic approaches to forming health-preserving knowledge and skills of children deprived of parental care. Physical education and physical training can significantly improve the process of social adaptation of orphanage children.

**Key words:** orphanage, health-preserving knowledge and skills, healthy lifestyle, physical education.